

ԱՐԱՐԱՏ

ԸՍՏԵՐ ՀԱՅՐԵՒ 11 1850 ԱՌՅԵՐԿԻՄ 8

ԶԱՐԲԱՐՈՐ

Նահանգէր Հայոց

Հին ժամանակաց մէջ՝ որքոն մեծ մեծ պատերազմեր տրուաւին
են, համարեա՞ն թէ շատի մէջ Հոյոց ուրիշ ունեցիլ է մանակցու
թիւն իւրաց աշխարհաւորութեան ժամանակն՝ Հոյնն էր ակոյնեան.
Մետոս ժամանակն՝ Մարտ. Եսթրափաց ժամանակն՝ Արոյ. իսկ
Տրդատեաց պատերազմին ժամանակն՝ Օսրնայր իւր Տրդատեաց պա-
տերազմին մէջ մեծաւ. Օսրնայր՝ Հոյոց քաջ. Մահապետր. Այսան
որոց քաջը է շատի պիտի պատմեմ իմ թիւեկերդաց համար, ե. յոյս
ունեմ որ ընդունի լինի.

Թեքոս քաղաքն թագաւորն Մթանմարէս՝ առաջին կնոջն ունէր
մէկ որդի անունը Քրիքոս, և մէկ դուստր՝ անունը Հելլու Սոյա
խորթ մըրքն նստանովելով՝ որ չլինի թէ սորա իւրեանց հօր մեծ
նեղն յետ ժառանգութեան համար վէճ անեն իւր երկրանց հետ,
իսկ զաւերացի (սոր հարգութեամբ) բերանով՝ հրաման հանել, թէ
ենե ան երկու երեխայս հասն աք ետէք մէջ, ո՛չ երեքս պարտաւ իւրեք,
և ո՛չ մըրքս պատմի.

Երբ որ մարտիրոսը լսեցին՝ Թագաւորի վերաց լինի հանեցին և
թագաւորը բռնող ատմէրսը՝ որ իւր դատարանս արտառ ուղարկէ.
Քրիքոսն որովհետեւ շատ իմեք և քաջ տղայ էր, առաւ իւր հօր
զանգարանէն շատ անիւմարդարեաւ և իւր քրոջ հետ նստաւ նա.

որ երթան Կոլքիս (Միկոկիս երկիր) Միջերկրական Յամակն երբ
որ պիտի մանկին Մարմարայ ծովը, այնտեղ Հերկոր լինաւ. ծովը
որ ասկէցաւ Հերկոպոլիսուս. (որ այժմ հասնի պողոտ Հիւսիս) Գրեթովը
անմիտաւ հասաւ Կոլքիս. և այնտեղ իւր բոլոր օննդած օսկոս մար
գարկաւը թագաւորաց մէկ սկիւտի մօրթաւ մէջ. և այն մարթին ու
կիով որստեց, և տուեց տաճարին շննայ: Եւ ոչ ոք ոչ մարթին աս
մեղաւ. եւ ոչ ոքիցէն (Միկոկիս. իշխան Քաղաքի կիցին մինչեւ
ցոյցմ այն ոսկեպէղմն խոյն): Կոլքիս գարեբացին հրաման դուրս ե
կաւ, որ այն ոսկեպէղմն լաւ պահարանն, տար թի մէջ օտարը կ'ըն
դանան, և երբ գործարի, թաղաւորը կ'մեղնի. և ոչ որ գործանայ,
նա կ'լինի այն երկրի թաղաւոր: Երբ որ լսեց այս գարեբացին հրամա
նը՝ Միկոկիս թաղաւորը որ Լաւրաս եր օննդել, խալոյն այն
տաճարի դրանը պահողաններ դրն, որ լաւ պահողաններ:

Եւ ոչ ոքիցէն համբաւը տարածօրցաւ ամենայն տեղ. և շատ
թաղաւորներ, և թաղաւորի որդիք դարիս էին այն ոսկեպէղմն առ
նելաւ համար և շատն ևս իւրեանց պաւկը պիտեղ պիտի, բայց աս
կեղեղմն համբաւը որ քան որեւէ տեղի էր հասնիլում:

Յունաստանի մէկ կողմը՝ Տիւստաղիս ասացեալ երկրումը՝ այս
միջոց թաղաւոր էր Երթին օննդում ծերը. որ մէկ պալի ունէր
անուիւր Յասնի, (Կասնի) Երթին թաղաւորը ունէր երկուք օննդել
Պելիաս: Մէկ որ կանեղ Երթինը իւր իշխանաց, և նոյա ասքել
տուեղ իւր թաղաւորութիւնը՝ Պելիասին, և իւր երեք տարեկան
Յասնի որդին ևս յանձնեց նոյա, որ երբ կատարեալ հասակի հասնի
նրան սոց թաղաւորութիւնը. և ինքն հեռացաւ իւր կնոջ հետ մէկ
առանձին տեղ, որ հանդասութեամբ իւր կիւնը անցուցանէ:

Յասնի երբ որ մեծացաւ, շատ քան մօղը դառաւ. մոգովութեան
սիրելի և ամենեքեան կ'ընտելոյն մէկ որ տառ շէտնել նորա իւր
հօր թաղաւորութեան օննդը նստած, բայց Պելիասը չէր կամե
նում. Հասնի էր այն ժամանակը. ոսկի գեղմի համբաւը՝ Յուն
աստան և շատ երկրի երեսաստղաներ կամենում էին երթալ.
բայց յոյնին ստուգաբարդ:

Պելիաս որ կամենում էր իւր եղբոր որդւն Յասնին մէկ վոր
ձանքի մէջ ձգել, կոնկեղ մէկ որ իւր մօտ, և իշխանաց ասքելն ա
տուր Յասնի դու պիտեա՝ որ այս թաղաւորութիւնը քա հօյն է, և
ինձ ասեղ և տուած. և ժամանակը հասել է՝ որ պիտի քեղ տամ
բայց դու ինչպէս ես կորաղ պապիս քա իշխանաց վերայ թա
ղաւոր նստել, երբ որ դեռ ևս մէկ քաղութեան զերծ չեա կատա

առ կռիւ արաւ, և ողանելոյ վերայնն յախոյն հարսանիք արին, և
Եսթօնին դառաւ. Հերակլիսի կինն Բացոյ որովհետեւ նորա շատորմ
կին Սողքիս հասնելու ոսկեղեղմն համար, թողին Եսթօնին իւր
հօր մօտ աւանդ, և իրանք գնացին:

Եւրոս հասան Սողքիս, Բահգատ թաղաւորք շատ պատուով
ընդունեց նոցա, և տարաւ իւր տուն: Երեկոյանն ընթերցի ժամա
նակի՝ Բակդատ թաղաւորի դուստրը՝ Սեդիա, Հաստիկի մօտ եւ
տաժ լինելով, և հետը խաւերով՝ սիրահարվեցաւ, և երբ միմեանց
խօսք առին պատկիւրու, Սեդիա սորվեցուց Հաստիկին այն ոսկե
դեղմն յախշատիկու հնարքը: Հաստիկ միտով դնաց անտառ, շատ
նեղութիւններ բռնէլէն յետ՝ Սեդիայի խրատ տաւած հնարքները
բանեցնելով, սրահաղաններուն կոտորեց, տաժալի դուռը բացեց, և
ոսկեղեղմն առաւ. յետ դարձաւ, իմաց արաւ ընդերհերուն: Սեդի
ային ևս առաւ, մտան նաւ, և դարձան Տրոյիս:

Եւսթիմիոս թաղաւորք փոխանակ դոցա ընդ առաջ երթալու
երբոր Բրդոնաւորքք պահանջեցին Եսթօնիէն, զորով դուրս եկաւ
նոցա վերայ, և անդառնալ թեմաւ կամեցաւ նոցա իւր երկրէն փոխ
ցնել: Բաց Հերակլիսի՝ Տրոյացոյ զարք կապուց, և իւրն Եւսթ
միոստիկն սպանեց: Տերամին թաղաւորք մտաւ Բրդոնաւորք
հետ քաղաք, սղրեցին, քանդեցին, շատ գերի և սուտ տաին, մտն
նաւ, և դարձան իւրեանց տեղը: Եսթօնիէ մնաց Տերամին թաղաւոր
ձեռին:

Հաստիկը Սեդիայի հետ երբոր հասաւ իւրեանց ծովն ախը
բեկ՝ որ Պելիասը ամենայն անգ պահպաններ է գրել, որ իւր
յետ դարձած ժամանակն սպանեն: Սեդիա ատոյ Հաստիկին, թող
սյր բանի հնարք ևս գտնեմ: Երբ որովհետեւ շախազանց ճորտաւ
կախարդ էր, մէկ իւր քեց երեօին, դառաւ մէկ պառաւ. կինն բե
բէլ տուեց մէկ կուսը՝ որ երկու միշտպ էին լծուած. և արագիւտ օղ
միայնց գնաց քաղաք: Բմենեքեան կործնելն արան թէ Բասուա
ծուհի է: Սա ատոյ թէ եւ կարող եմ՝ ձերք՝ ազոյացուցանել
ամենեկուն առջևը մէկ հատ արաւու պէ մարթեւ, ըրելմել տուել
ձգեց պղնձը՝ միջոց դուրս թաւա մէկ փոքրիկ ուլ: Պելիասն աղ
ջրկերքը՝ երբոր այս իմացան, տարան որ իրանց հօրն ևս աղայացնե
բանեցին իւրեանց հօրը, մարթեւցին, և կտոր կտոր արին ձգեցին
պղնձը և եփեցին Սեդիա՝ գնաց մէկ աշտարակի դուռն իւր թ
աղօլեք կամ հմայք անելու: Բմոսեղ կրակ վառեց: Հաստիկ եր
բոր տեսաւ կրակը, ինչոյն որ Սեդիա յառաջացան նոն էր տա

ել, մնաւ քաղաքը, և իւր թաղաւորութիւնն ստացաւ:

Առածնդնա՝ մէկ որդի ունէր՝ անունը՝ Արիամնա՝ քաջ և ասէի-
կրիտասարդ: Աս ասի ժամանակը՝ որ եկան Արդունաւորք և Տրոյայ
քաղաքը քանդելին, Տրոյայի մէջ չէր այլ իւր կենդ և որդւոց հետ
չնայել էր Արիամնան քաղաքը իւր որ յետ դարձաւ, և տեսաւ որ
մտաւրը մեծած են և քաղաքը կործանուած է, շատ սգոյց, վերջապէս
միտաւ մուկիւնքը թաղել, քննուած և սքրած շէնքերը շորոքել, և
սկսեալն մեծացուց Տրոյիս քաղաքը, որ համարեալ թէ այն ժամանա-
կի քաղաքաց մը առաջինը դարձաւ, թէ մեծութեամբ, թէ զար-
դարմարով, և թէ քանակաւորութեամբ: Արիամնա ունէր Նքիւնայի
թագաւորին հետ ծնած հինգ որդի և երեք դուստր: Արեւելէն Հել-
ասը, Արիա, Տէլիմէիս, Արիան և Տրոյիս: Իսկ դասերը էին Աս-
տուգրա և Արդիւքանայ, որ դեռեւս պատկերած չէին: Եւս դուստ-
րը՝ որ Նքիւնայ իշխանի կինն էր, մեծած էր իւր որ Տրոյիս քաղա-
քը շորոքեցաւ, Արիամնա իւր հարստութեան և իւր որդւոց քա-
ղաթեան և բոլոր Արիայի թագաւորներու քաղաքներէն անկա-
ւանելով, կամեցաւ իւր Արիամնէ քաղաքը յետ պահանջել: Խորհուրդ
հարցրեց իւր մեծաներն և իւր որդւոցմէն: Այլ որ քաջ և իսկիւնն
էր որդւոց մէջ՝ Խորա միտերան ասացին՝ որ Յաւնայ հետ թշնու-
մութեան դուր չ'աւանդ: Բայց որդւոց մէջէն Արիա մէկ բան պատ-
մեց, և այն պատմութեամբ: Կարգադրա թագաւորի միտքը որսալ:
Իւր որ Նքիւնայի թագաւորին յի էր Արիամալ, երազ տեսաւ՝ որ
իւր տղաների մէջ եղած տղային՝ Տրոյիս քաղաքի մէջ՝ մէկ փա-
ւած լուստեր է՝ ներս բերել: Այլ երազի մեկնութիւնը հարցրին
դաբարակե: Իսկ ասաւ՝ թէ ոց պղծայն պիտի դառնայ Տրոյիս քաղա-
քի կործանման պատճառը: Առանտը Արիամնա՝ երբոր երեխայն
ծնաւ, ուղարկեց խոյս տարը, որ այնտեղ հովիւներու մէջ մնայ:
Արեւելք պիտիները որսածայնելու, ժամանակը՝ մէկ որ իւր սարումը
քնած էր Արադումը տեսաւ, որ Արիմը տարի վերայ Արամնալ
Հասաւածը միւս Հասաւածներուն և Հասաւածուհեայ մեծարք
է արել: Բայց թշնամութեան Հասաւածուհեայ չէ հրապրել:
Թշնամութեան Հասաւածուհին աներկեցիկ մեծամբ ծածուկ մէկ
ասկի ինձար գլորեց շերտի մերայ: Վրէն դրած էր այս ինձարը նա
իսկ աստու, ով որ քան զարեայն Հասաւածուհին գլորեցաւ: Եւ իսկայն
Արամնոյցայ կինը՝ Հելաս, և Խորա երկու դասերը՝ Ամենաս որ
թաղաւորութեան Հասաւածուհին է, և Արիայիս՝ որ գեղեցկու-

թեան Վաստաւումահին է, որքի վերայ վեր կարան՝ և սկսան այն ոսկի
 խնձորի վերայ կռիւ անել: Վերայն Վաստաւումի մասն նա տեսաւ, որ
 մէկը իւր կինն է, և երկուսը իւր դստերը: Հիմաւցաւ մէկն կամ
 մէկին վերաւորել, առաջ դնալիք իւրայ տարի և գտէր Վարդիս
 հօսիք, նոյն ձեր զձիւր կուսայ: Եկան երկը Վաստաւումահին ոսկի
 խնձորը ձեռքն, և աստիկն զձիւ տուր, ո՞ր է մեր մէջս գեղեցիկը
 Վարդիսը առաջ մէկ մէկ եկէք, որ ձեռնահեմ: Եւ ապա Հէրայ եկաւ,
 առանձին և խոստացաւ: Վարդիսն առաջ ասիւմի խոստացաւ թէ ինն,
 որք նմանն Հինի եղած աշխարհի վերայ: Եկայ եկաւ Վահան, և
 խոստացաւ առաջ Վարդիսն օգնողին խնամաւորութիւն, որ ոսկեացն զիւ
 նոյ կարողանայ զխաւսը լինել: Ա երջայեան եկաւ Վարդիսի տեղ, և
 խոստացաւ առաջ Վարդիսն ասիւմի գեղեցիկ կին, որք նմանն Հինի
 մէկ հասն ևս աշխարհի վերայ: Վարդիսը ասիւմ խնձորը տաւ: Եւ
 իւր խոստին Վաստաւումի Վարդիսը արտաւում է, և տեսն է: Կեցիւ
 Հիմաւում, և այն անգին կը բերէ մէկ գեղեցիկ կին, և երբ
 Երբ կամենան այն կինը յետն տաճանի, հոսան Վարդիսին և
 այն կինն կուսան: Վարդիսի միւս օրը իւր, գտաւ և այլ եղանակ
 ասիւմիցին թաղաւորին, որ Վարդիս խաւսը Հիմաւում: Բայց հետը
 չեղաւ: Վարդիսը մտաւորապէս անտուր էր: Եւ խոսին արտաւում
 ինն քան և երկու նաւ մնաւ: Վարդիս շատ բացմեծեմիս իւր
 մէջ, և դնայ Հիմաւումն Վաստաւումի երկինքն մէկ եկաւ: Վարդիս, վեր
 շարուն եկաւ: Վերս կըլի: (որ այժմ կասի Վերս ասիւմ): Եւ
 տեղ մէկ տաւար կայր, Վարդիսի Վաստաւումի անտուր, շատ
 հաշտաւոր, և ոսկեացն կողմերն օխտաւորը գոյն կին այն տա
 ձորն Վաստաւումի եկելէր այն տաւարը Հիմաւում: Եւ ինն
 զաւաւս Վարդիսիցն թաղաւորի կինը, որք նման բայր Հիմաւում
 գեղեցիկ կին Հիմաւում: Եւ կինը տաւարաւն էր: Վարդիսն ևս մտաւ
 տաւար: Երբ մէկը կը տեսնէ, որ Վարդիսը մնաւ: Վարդիս խոսին գոյն
 երբ տաւարին զաւայ իւր դորը խոսեց, տաւարը չորս կողմն վա
 թիւն: Երբ Վարդիսը Հիմաւումն յանտուրից, բայր տաւարը մէջ եղած
 մեծաւեմայ կանայր և ասիւմիցը գոյն տաւար: Բայր տաւարը մէջ
 կըլած անտուր հարաւորութիւն կարողանայ, տարաւ նաւը, և ձաւա
 ւորն խոսեւ գեղ Վերսից: Վերս կըլի խոսաւորը Վաստաւում
 որ բոց, նստաւ: Երբ Վարդիսը եկան, բայց Հիմ
 աւում, դուստրի վերաւորում: Հիմաւումն կըլաւորը Վաստաւում և Վա
 դիսը: Վարդիսը խոսաւորի տեղից: որ Վարդիս խոսեւորը որք յա
 վարաւորութիւնը, նստան Եւս, և խոսին երկինքն բայր տաւարութեան

հանդիպելով ծախանի խեղդիկացին

Մեկեղաւան լսեց այս բարձր համբար, նստաւ սուգ, բայց շուտով
հետոք թաղաւ որդի զնաց միմեծարեւոյ։ Աղամեմեմն որ Մեկե
ղաւանի մեծ եղբայրն էր և։ Մեկեղաւանի թաղաւանն էր, եկաւ իւր
կրօնը միմեծարեւոյն։ Տեսանք որ սղարով բան չի յառաջանալ,
մեղքիկ օղարկեցին։ Բաժնատանի տանայն թաղաւանաց մօտ, որ
գան օգնեն նայա, որ կարողանան։ Հիղինին յետ բերել։ Բաժնաց
թաղաւանները և քաղ երկուստարները անհամար բաղնալեւանք
հաւարկեցան միտին, և երբ սիտի ճանապարհ դուրս դրին, յան
կարծ մեկ ձեռք մարդ բարձրահասակ և բոլր եկաւ. կանգնեցաւ դոցա տա
րեւ. և ասաց, եւ Տրայիցն Քրիստոսեան Կաղիստոսն եմ, հիկեմ ձեզ իմաց
անել ճակատագրի վճիռք. դուք սիտի երկմար Տրայեա քաղաքը քան
զեր, և Արիստեան աթոռը պիտի կրծանէք, բայց ճակատագրի
կամքը այս է, որ ձեզ հետ սիտի ունենաք Արիկեա երկուստարը
և Հոբայիկեա Հոբայիկեաները։

Այս որ լսեցին թաղաւանները ընկան տարտուաւանայ մէջ, որով
հետեւ յանկին այնպիսի հնարագիտ մարդ, որ կարողանայ այն Կաղ
իստոսի տառնակը կատարել։ Սերժայիտ խորհուրդ արին, որ լիմակ
կղզւոյ թաղաւանին Բաբիսին կանգնեն, և նորա ձեռքով այն բաները
զանկան պոպկեռու այն Բաբիսը շատ խաչական և ճորտաւ մարդ էր
Բնորեցին։ Վիտիկեա թաղաւանին, և աղարկեցին, որ երկմար ի
մակ կղզի և Բաբիսին հրաւիրեն։

Այս միջոց Բաբիս ընել էր դաբիկացին որ սիտի (Բիցին իւր)
եան տանին Տրայեա, և այն տեղ պիտի շատ ուշանայ. չէր կամե
նում թողալ իւր Աննեկայա թաղաւանն որ շատ դեղեկիկ կին էր,
և մեկ հասն ուրին Տեղեմուրը. փամուրց երբոր խնայու թէ Վիտ
միկեա եկեալ է իւրն տանելու, սուտ յիմար ձեռքացաւ, ընկէ ձին և
եզն մէկ լուծ, և սիտաւ երկիւր զարել։ Վիտիկեա երբ որ տեսաւ
Բաբիսին այն տառնակն մէջ, հոտաւայ թէ խեղք թաղաւան է, և
շատ խնայի, բայց յետոյ կամեցաւ փորձել, սուտ նորա մեկ հա
տիկ արդին Տեղեմուրը, և զրեց արծոն տակը, որ ելմե հայն արօրը
փրացին տանի, կիսմանց որ իրաւի յիմար, տարա ելմե արօրի տակին
հանէ, կիսմանց որ յիմար չի։ Բաբիս արօրի լուծը բերով, երբոր
մօտեցաւ այն տեղին՝ այս որ Տեղեմուրը ընկած էր, բռնեց արօրին
բարձրացուց, և երեխի փրացն հեռացուց իսկին Վիտիկեա ոխաց
բռնեց ձեռքին, և խնայ արաւ, որ ճանաչել է նորա կեղծաւորու
թիւնը։ Այսպէս Բաբիս յաջանեցաւ և բերակցաւ Բաբիսը բա

հաւր. բայց աստուծոյ յանձնէր գէտ առ Ղազարէն, որ նա իւր
հորքը, զանազան, և իւր անունն հանելու իւր ար Յուսիս եկաւ
բանակը. Թագաւորը հրամայեցին՝ որ երկուց Հերակլիսի նետերը
և Բերեթիսի թերեւ Բերեթը՝ Պիլիսու խաւարի սրբին եր
Բերեթիս մարդ թմուկայ Թագաւորին դարձուցին խնայել էր՝ որ
իւր որդին Բերեթիս պիտի Տոպրիցի պատերազմի մէջ մեռնի.
Վաւարից ուղարկեց իւր եղբոր Բաւարա խաւարի տուն, որ իւր
աղջկերանց մէջ Թագին. Բերեթիս աղջկայ հանդերձեւով աղջկե
րանց մէջ կեանքը անդադանում էր. բայց ծածուկ Բաւարաօր փոր
աղջկե խնայել էր, որ նա աղջկի չէ, և հորանին ծնել էր մէկ որ.
Ղե որոյ անունը դրել էին Պիլիսու Յուսիս փառաւորներ նման
դանապուն ապրանքներ լըսուց մէկ արկը (սինարա) և տարաւ Բաւա
րաօր տուն. Բաւարաբը Թագինցան ապ փառաւորներ մեղաց, և
սկսան նորա քերած բաներին ընտրել աղջկերանց զարդարանք. Բյ
զարդարանքի մէջ կային զննարի գլխի սաղաւարտ և խուր. Բէկ
աղջկի ասաւ այն սաղաւարտը, որեց իւր դիւին. և երբ խուրը
ձեռքը առաւ, սխաւ անձն գողով աչքերը փակեցաւ, և որպէս
խէ անոյեալին կանչուեցր առաջը կանցն Յուսիս բանց այն աղ
ջկայ ձեռքին և սաղք քնձ հարկուարը գաւ երբ Յու էր Բերե
թիս. որոյ նման քաջ Հիցը Յուսաց մէջ. Բերեթիս բանակը Գե
տոյ դնաց Հերակլիսի նետերը քերեաւ. Հարձակում անելով խն
ցաւ, որ Հերակլիսը մեռել է Բիլիսու կողմի մէջ. դնաց այն տեղ,
և զուաւ Գիլիսիսիսիսի, որ Հերակլիսի մահաւան ժամանակը մահել.
Բաւա և քերկը բանակը.

Գիլիսիսի Թագաւորները քերեցին Բաւաի մահին, և կողմերին
նրեանց գլխուար ստանալով և գորակեաւ. և ամենեքեան խաւարան
որ նորա և դանդ լինէ. Բաւաի մահի իւր որդաւորաւ թմուր սխաւ
գոհ մե տընակից. Օգնէ ժամանակն տեսան, որ մէկ օձ վեր է
բաւ մէկ ծառի գլխի, որոյ տեղ որ կողմ մէկ ձնդրակի բոյն. և
մէջը բնն ձուգ. առաջ. կերաւ ձուգերը, յետոյ ձնդրակին եւ.
Հարբին Կարիստակն. նա պատախաճեց իւր այլ կիւնանիկ, որ
բնն տարի ոգաւ պատերազմից, առանկորդ տարոյ մէջ պիտի քաղու
քի տունը.

Բաւա բանին յետ քերան ձնաւարձ և դնացն գեղ և Տոպրա
հարկը հարկը գործով. և հինգ վեց հարկը նուերով և նուակ
նր զ.

Բաւ մեծոյ որ Յուսաց տարը պիտի պատերազմում էին, դա

իսկ Հեղինէին հետ հասան Տրոյիս Թէպէտ Պրիստոս շատ պատ-
ւաւ ընդունեց, բայց խելօք մարդիկ միայն բերին Էթիոպէ Թո-
պահայ եկապտ, և առին, թէ՛ Պարթո բերեց Տրոյիս փառած լույ-
սեցոյ, Պրիստոսի սուսկին հրձուները որ սնուցաւ, մտածեց՝ որ ոյի-
սի պատերազմ բաշխի մանաւանդ մանապարհորդներէն իմացաւ, որ
Յունաց սղգը ընծ և սարսափելի պատարասութիւն է անմուտ,
սխառ իկրն և ո պատրաստիլ: Օտով ցանկորով մարդիք և գրեթե
սպարէկը խոր ընտելեալ թաղաւորաց, և համարեալ թէ բոլոր Լոսի
սի պիտ թիւեր հաւարեց: Եւրասիոյնի դորս Թեան գէւ: Եկան
Տրոյիսի օգնութիւն շատ խաղաղութեան և շատ իշխաններ Լոսիս
առնի Թողաւորը Տեւոնաւս որովհետեւ ինքը Հիպոքրատա երթալ
կանչեց Սեմնոնին, որ Եթէ սկսեցաւ թաղաւորի որդին էր, և իւր
զորք նորա պարսկ հետ կցորդեալ, ապաքեկց գէւ ի Տրոյիս Սե-
մնոն եկաւ Հայտնաւեց և Օտրմար նահապետ հայոց, որ որս
բաւառներ իւր գործը միայնակիցաւ նորա հետ, և գնաին Տրոյիս
Լոսիոնեայ Թաղաւորին, Պան Թաղաղէ, խոր կամեալ եկաւ Տրոյիս քա-
ղաքը քով և ընտիր գործով: ապա ամենեկուն ղրկուարն էր Հեկ-
տոր Պրիստոսի անդամիկ որդին, որ բոլոր Տրոյացոց դորսց մէջ
քանդուցն էր:

Իւր որ հասան Օտրմար Տրոյիսի ծովի ափին, շատ զժուպութեամբ
կատարեան քանդը պուրս դուրս որովհետեւ Հեկտորը ու իւր եղբայր
Տրոյիսը, և Օտրմարը, և Սեմնոնը խրեանց զգրքով շատ կատար-
ված կ'ընթերցին Յունաց մէջ, և շատ սնուցաւ նոցա նաւերը կրօն
առնին Հիպոքրատաներէն ծովը ունենալով, խրեանց համար պուրս
ծովին կ'ստանային Տրոյիսի քաղաքի ետեւին իւրայ սարը ունենա-
լով բայց էր նոցա մանապարհոր, ամենայն ժամանակ օգնութիւն և
որդոր կ'ստանային ընտելեան Լոսիսաւորի արիւնհեքու թիւներ կ'որս-
տանէր, երբայ պատեկապով կ'ապրին մեկ կողմէն Հեկտորը և միւս
կողմէն Լաւրէսը, մեկ կողմէն Օտրմարը, միւս կողմէն Լոսիսաւորը
եղ, համարեալ թէ ամենայն թաղաւորը քաջ էին և անորոնքի Սե-
յա պատերազմը առեց ու թաղաւոր քաղաքը Հիպոքրատան առնելու
Քանի անգամ պատահեցան միմեանց Հեկտորը և Լաւրէսը, և
սխառ մեկգլխաւ սրանէին, բայց թաղաւորը մեջ մտան և բաժանեցին
Քանի որ Լաւրէսը կ'առնարակեր, Յունաց բանը բաւ էր բոլոր
մեկ ղերի ամբողջ համար Լաւրէսը և Լոսիսաւորը կ'առնէին
Լաւրէսը խաւաւցաւ, և Տրոյացիք սկսան Յունաց յաղթել:

Սեկ որ Պատարիկ Թաղաւորը, որ Լաւրէսի շատ մտերիմ բա-

բեկանք էր. Բերկեմեն ուրեց իւր հռիւ գրութեալը և գնորդը
(պարսկացի) և երբ մնաւ պատերազմ, Տրդատիք փախչան, իւր
ծեղին թէ Բերկեմեն և և փախան Բոցք. Հեկաւր իմացաւ որ
Բերկեմեն չէ եկաւ և արտնայց Պատրիկին Բերկեմեն Պատրիկին
մահաւան փեղէր հանելու համար՝ միւսանգամ մնաւ պատերազմ, և
Հեկաւրին արտնայց Տրդատիք մեջը կարգեցուաւ Պրիման Երկու
աթիւ ժողովանի ուզէր, որ Հեկաւրի մահաւան առաջ կարողէ. Եւ
Երկու ամառան մէջ Բոցք և Տրդատիք միմեանց մօտ կ'երթային իւր
դպին Սեկ որ Բերկեմեն մնաւ Տրդատ անուա Պրիմանի փորթի
դուռը Պաղիթիանային, որ շատ գեղեցիկ ազնիւ էր մարդ ուղարկէր
ուզէր և Բերկեմեն Թագաւորին խորատարաւ տալ. Երբոր երկու ու
միւ հաշտութեան ժամանակը անցաւ, և Բոցք փրան արտեղարկու
Բերկեմեն Պաղիթիանայի սիրց համար, և մնաւ պատերազմ: Տրդատիք
շատ կուտրկածք արկաւ Տրդատ և Երկաւրի նման բաշ էր, Օտ
մեջը, Սեկան, Պանթաղիքի Թագաւորին յետին աստիճանը հաղթե
Յունացի Բոցք Բերկեմեն իմացաւ, որ Պրիման չ'ուրե ազնիւ տալ
Հեկաւրի կեկիճ պատմաւան ինչ մասնակ ար միւս անգամ արտե
բազմ քաղցեցաւ, Բերկեմեն մնաւ պատերազմ, պատահեցաւ. Տրդ
իւրին, պատերազմ յամ Բերկեմեն արտնայց այն արտնայի կ'ըլտա
աւազին, և ոտնէրն կ'արկէ իւր կուտրին, և Տրդատի չորս կող
քաղցեց երկը անգամ: Սեկան որ տեսաւ Բերկեմեն զորք, որ իւ
սիրեկանին այնուա խոյաւելէ է, փախչա Բերկեմեն վերայ. բայց Բ
երկեմեն Սեկանին և արտնայց Պանթաղիքի Թագաւորին կ'ըլտա
նման հաւաւ Բերկեմեն, և պիտի արտնայք բայց Բերկեմեն այն բաշ
և զերեցիկ Թագաւորաց զրուիք Թագաւոր Թրով: Եւ որ տեսաւ
Օտրկարը հաւաւ իւր թիկնաւորս բաշ երիտաւարներով Բերկ
եմեն վերայ շատ նաւակի սրտեղանցմեով՝ երկու քի և արտնայց
և արտնային փաղեով արտեղանցին զուրս եկան և արտեղան ար
մ'իմայել էր՝ պատերազմը այն զերեք զաղբեցաւ, որ միւս որ
առ իւր կուտաւ թեման բարբառին. Հոցոց քոքը՝ սին որ Կուն
Թրեւ արտնայի եկն, Հեկաւրիան իւրեանց իշխանին արտն
կարծեցին թէ գիտեմբաւ մեջն է. փախչին ջոհեր և լուրտեցին
և կ'արտնային լոյսածաւալ դաշտեաւ և ձորեղաւ մեջ. բայց
այն մեջոյ ուր էր:

Երեւոյ ո՞վ կայ՝ այս մութ զիշեր՝ այն տեղը,
Էրեւն՝ որ՝ ստաւոյ չուէ՛ն անտեղ է:

Կողմաց տակը՝ փաւած էր մէկ ընն մարթի,
Կամ՝ ասիւծի՝ էր պին, ընծու, կամ՝ փայկեր,
Մէկն սրտեղած էր՝ կարէփէր՝ քաջ գնաւոր,
Մահու քթախնը՝ տուել էր բոլոր՝ մարմինը:

Երեւոյ ձեռքով՝ բռնել էր իւր՝ մէկ կողքը,
Կռնեւում էր՝ իւր արիւնը՝ դադրեցնել:

Միտքը թերեւ՝ իւր սիրելի՝ Հայաստան,

Շաղկոյ հանեց՝ ցաւած որսի՝ խոր սեղէն,

Միտքը թերեւ՝ իւր կարատեղ՝ հարսեմն,

Կորոզ փեցան՝ իւր խոշորան՝ ցոտերը:

Երեւոյ յորդ՝ բլիւնի խոր խոր՝ խոշորեմն,

Եւ չ՝մտաց՝ պնտահեալ՝ կենաց յոյս:

Սէր նայեցաւ՝ տեսաւ լուսով՝ բոլորեմն,

Ճառի ճիւղքէն՝ կախեալ էր իւր աչիկը:

Կապարձը ի՞նչ նեւաթիւք բնիւմ՝ պետիւք,

Սաբա մտան էր՝ բոլոր անգիտան՝ իւր տիրոջ:

Մտքը կանգնած՝ էր փայտի իւր երկեր,

Եւս շուտ շեշով՝ խորթեմնով՝ կը փշէր

Խորով հար՝ փորփորեւով՝ փեր ու փայր,

Իւր տիրոջը՝ ցաւոյ կ'ընէր՝ ցոտակը:

Եւսնայ ձայնի՝ տաւոյ լեզուի՝ որդեւ թէ,

Կռտեր տիրոջ՝ հաւատարիմ՝ կենդանեմն,

Մէկ որսակիր դու՝ այս մութի խաւոր՝ դաշտումը,

Մէկ մնար դու՝ այս կողմոյ տակ՝ այս դիշեր:

Սէր կայ հեծիր՝ շուտ իմ վիշն՝ իմ կշիւն,

Եւ կը ամենեմ՝ ընչ քա երկիր՝ հայրենի,

Եւ չորս ոտքս կը ստորածեմ՝ պետիւք,

Ար ցածայնեմ՝ մէջս՝ որ պու՝ հեշտ տախտ:

Եւ բերնովս կը բռնեմ՝ քա թնկեր,

Ար բարձրայնեմ՝ կը լինիմ ընչ՝ օրհամրեմ,

Մէկ մնար այս տաւը հեռի երկրումը,

Երեւանը համարեմ՝ քո հայրենի՝ Հայաստան:

Եւ քաշեց այն՝ տաւակի խոշորում՝ Օտարմար,

Հաբ բոյ գոլիւնի՝ խոբոյ հոգւոյն՝ և սրտին,

Սաղեց արիւն՝ լայնաբերան՝ խոր խոյնէն,

Խառաք մահա՛ւ՝ պատեց աչքին՝ և սրտին:
 Լ՛սող՝ արե՛ իմ՝ զաջ ընկեր՝ մրտերիմ,
 Լ՛սե՛ ոգիս՝ իմ՝ երկնայ՝ իմ՝ երկնայ,
 Լ՛ս չ՛եմ՝ կարող՝ միւս անգամ՝ քեզ հեծնել,
 Թափեի՛ց զկող առաջման՝ սեւ՝ ոյլ նստիլ:
 Լ՛սողմեղակից՝ այլ չ՛եմ՝ կարող՝ ուս դնել,
 Լ՛ս ո՛չ շեռքով՝ սանձի՛ց քննել՝ միտարկեայ,
 Լ՛ս չ՛եմ՝ կարող՝ քեզ հետ շօշիլ՝ օտր ու ձագ,
 Սխալ մնամ՝ կարօտ կանան՝ զաշտերուն:
 Քանի՛ք անգամ՝ մեր պատերազմ՝ եւր տեսած,
 Քեզ հետ մտիլ՝ քեզ հետ սղծամբ՝ դուրս եկած,
 Ընծ շատ տնդամ՝ ծառայել՝ եւ՝ մտերիմ,
 Եւ՛ անգամ՝ եւ՝ կատարեալ իմ՝ պաշտօնը:
 Եւ՛ հ մօտ արե՛ յա իմ՝ յեան՝ ողջմիտ,
 Կանձի՛ տանում՝ այդ աներկիւղ՝ քո դիմէն,
 Եւ՛ հ համբարեմ՝ արտասուակի՛ց աչքերուդ,
 Իմ՝ ողջմիտ՝ սանր հայրենի՛ մեզ երկիր:
 Գնա՛ զտրմի՛ր շատով համեր՝ Հայաստան,
 Որուն՝ կորստ՝ պիտի մընամ՝ այս տեղը,
 Գնա՛ մեր տուն՝ Լ՛քնա իրին՝ տար՝ համբա,
 Եւ՛ չ՛օգտե՛ իւր իշխանի՛ դատնարքն:
 Սրտայտ տեսնեն՝ աստ չաւիտ՝ այլ դու հաջ,
 Հայաստանն է՛ պատհերե՛ քո ծնող,
 Լ՛սա՛ Հայոց՝ ձեր նահապետը՝ Օտրմոյր,
 Գեոնին դրեց՝ իւր երկնայքի տուները:
 Լ՛սա՛ Հայոց՝ ձեր նահապետ՝ Օտրմոյրը,
 Չեմ ին՝ չունի՛ ահեղ դեզարդ՝ և մահան,
 Լ՛սա՛ Հայոց՝ ձեր նահապետ՝ Օտրմոյր,
 Լ՛ս չ՛եմ՝ կարող՝ հրաման տուլ՝ իւր դորայ:
 Լ՛սա՛ Հայոց՝ ձեր նահապետ՝ Օտրմոյր,
 Չե՛ առաջնորդ՝ քառսուն հազար՝ բանակին,
 Քաջ Հայերը՝ սիր ցան եղան՝ դաշտի մէջ,
 Եւ՛ որ տեսա՛ իւր իշխանի՛ մեռնելը:
 Լ՛սա՛ երբ տեսնեն՝ դու նորահար՝ տեսած,
 Եւ՛ զրկե՛ մէջ՝ մէկ հաս տղայ՝ ունենայ,
 Եւ՛ աչքերէն՝ թափում լինի՛ արտասուք,
 Եւ՛ գաղտնի մէջ՝ պառում լինի՛ զերեղմուն

Աս իմ անունս յիշուի յնիմ անդադար,
 Աս երեխան անտես չիմի մշտապէս,
 Թէ դու որք եմ ու հարց զանիմ յաշխարհի,
 Եւ յառհետեւ զեղ չի անհետար՝ հոգաւորան
 Եւ յառհետեւ դու մի՛ սեռանիմ լիմանիք,
 Եւ յառհետեւ մի՛ յիշեր դու՝ այն օրը,
 Աս քեզ իշխան արդի կոչեց՝ հոգաւորան,
 Իմացիք որ՝ նա իմ կենն է՝ խնայմալի:
 Մենակ նորան մի՛ պատմեր դու՝ իմ մահը,
 Եւ չէ կարող լսել այդ մե՛ հոգաւոր,
 Թող չ'կաթէ՛ նորա աչքի՛ն՝ արտասուք,
 Թող ինաց չանի՛ նա արտասուք՝ մե՛ հոգր:
 Երբան ասո՛ իմ սիրական՝ սիրտակ ձի,
 Թէ քո մարդը օտար երկիր՝ հեռաւոր,
 Եւ դեղեցիկ՝ ողման հեռ՝ պարսկէց,
 Գեղ մաւաղա՛ ո՛չ յիշեց քո անունը
 Եւս նորան իմ սիրական՝ սիրտակ ձի,
 Թէ քո մարդը ինչո՛ւ անի՛ տակաւն,
 Եւ յանձնածին՝ առաւ դիպի՛ պատէկ ցաւ,
 Եւրբ ինչեց, քաղոր թնով՝ թեկ ցաւ:
 Եւս նորան իմ սիրական՝ սիրտակ ձի,
 Թէ քո մարդը՝ սիրացի ուն՝ պատկեցաւ,
 Հարսանկերն էր ինչո՛ւ լեթին՝ հօխաց միջ,
 Հարսնաբանը՝ դիտեկերով՝ դարդ պղծու:
 Եւ արտասու էր՝ երկնից կալուսե կամորդ,
 Նրաղները՝ հեղեղն փողակ՝ և կայծակ,
 Եւ ինչինն էր՝ անհաւանաւոր՝ դէձ հոգր,
 Եւ անգարան՝ անկող աշեղ՝ դաւաղ:
 Մտտանին էր՝ լոյսաբերան գեղարդը,
 Հարսնածուն էր՝ անցալճեկին՝ Եւրիէս,
 Փերասէրն էր՝ հին բարեկամ՝ Սեմանը,
 Եւ հարսնաբոյր՝ Գանճեղակի՛ն՝ Լմայն:
 Իմ՝ զոյգ-տրտեր՝ եղաւ կարկի՛ր՝ արկնը,
 Ողբաբերանը՝ դիպ մահու՛ հրաբնտիւն,
 Եւ անպէտք՝ սուր պարթը՛ ներսերու,
 Գաւկիսեցա՛ որդոսխառին՝ օռօքբոյ՛:
 Եւ ինչո՛ւ զանախի՛ն՝ գերեւան՝ Լորան՝ Դիմակ քո

Քաղաքացի, որ հասարակօրէն տնտես, բնական համայնագրական նկարագիր, և հայերէն թուղթներով ինչ աստիճանի, որպէս որ պէտք
 Գաղղիացաց լեզուով խեղճ կ'ընենակէ։ Եւրոպայի մէջ յայտ
 նկարու ասան և ուրիշ դարու սկիզբը, Հարաւային Վերին
 հողմերէն բերում էին ամենապահ ձեւերով հետաքրքրութեան համար
 լայն լին խմբում էին ի՞նչ է, և ի՞նչ տեղացի է դուրս գալիս,
 միայն այնքան խմբել էին, որ ծուղի է։ Լայն 1735 թուին վնդ
 ժամանակ որ Գաղղիացաց թուղթս հարկերէն ունեւոր մարդիկ ու
 դարկեց Վերինային աստիճանները յափնիւր այս զինամիտները ու
 թէ միայն այն գործը ընենակէ, ինչ գործի համար որ ուղարկված
 էին, այլև զինաստան տնտեսի բնական պատճառներով վերադարձ
 բու ևս միտ դիմի Բնական համայնագրական ինչ վերայ բնակար
 տես միտները չորստերով, խմբանի որ Բնական աշխարհում
 Լայնային տեղերն մէկ տեսակ ծառ կայ որ տեղացի բնակիչը
 ինչ են ասում անուր, և նպաստ խեղճ որ հարմարում է, դարձում
 է հարաւային։ Եւս ժամանակաց այս ինչ ծառը դանդաղ Բնակի
 կայի այլ տեղերումն ևս, ինչպէս Կոնստան և Բնական դեռի
 ամենաւեր։ Յետաց խմբակցում որ այս տեսակ խեղճ կարկիէ աստ
 նալ և այլ ծառից, որ դուրս է գալիս Հարաւային Վերինաց, և
 տալում է հարաւային կտակաւ Երբ որ այս ծառերու մէկի վերայ
 կ'ունեն ձեւերում, այն անուրումն կ'ընեն կախմանման հիւթ, որ
 ողորկ կ'ընենքունաց և կ'ընեն սպիտակ առանց մէկ տեսակ համ կամ
 հատ ունենալու։ Եւս որ տեսնումենք փոքրիկներումը ծախում բնակի
 ին ևս դրոյր, չորստերով ձեւերից է։ Հայ անտեղներու վնդ տնում
 են այն կախմանման հիւթը, խմբում են որ ցամբի կրակի ծախի
 մէջ։ յետաց վնդն էլն մէկ գոթե այն աշխարհի հիւթը ծածկում են
 կրկին պահեցնում են ծախում, և այնքան կրկնում են այս դախ
 պատ հիւթը, և ցամբիցները, միւսի որ բուսական ուղեցածներու
 չափ հաստանում է։ յետաց այն հողի անտեղը կ'որոտում են, և ծա
 կին հանում են կ'որոտանքը։ Եւս բուսակի նման Բնական, որ մենք
 տեսնում ենք փոքրիկներումը ծախում, գոթե գոթե ցամբեցուցած և
 ծխով աւաղուցած կ'աղծանման հիւթն է։

Հարաւային Վերինացի բնակիչը, ինչ տեղ որ այս ծառը դա
 նում է, սպառ սպիտակ խեղճ շատ բաներու պիտոյեացնում են, և

որովհետեւ անձրեւային ժամանակներու մը ամեն է լինում, որ
որերն են ժողովում: Զննելիք այս խեղճին լինում են իրանց համար
կողմից (սպանում, սպանել, իմ չեմբ), որ լինում է անթոսիանցի, եր
թէ քան իմ լինում լինում է ներս չի՝ սպանում: Այնպիսի բնական
այս խեղճին պատահաւ են պարծում: այժմ: Գործիւն, Լեզու
Պատասխան են այդ տեսակ պատահաւ՝ համարեն թի համար
կեղ: Եւ Զարուային Լեզուից մէկ բանի երկրներում: Զարուային
լինում են Զարու, որ լինում փոփոխ է: Եւ հոս է անհետ: ամ
եւ երկու ժամի (սկսել) մէջ մէկ եւ կէս մասնակցութի հարեւ
պարծում է:

Լեզուի մէջ եւ կան ծառեր, Բեգու խորհուրդ, արեւմտահայկա խորհ
հրէշտիւն, Եւ Զարուային Լեզուիւն, որ այս խեղճին լինում են բայ
որովհետեւ այլ կերպիւ են զարուում, լինում է զարու պիտու
կամ լինում, Եւ ամեն է այնպիսի բանակցութի Լեզուի պարծում (Եւ
լինում լինում լինում են ամենում այս խեղճին մերայ, որ զարու լինում է
Եւ քարոզ է լինում Եւ սրտ պատասխան զարու: Եւ Լեզուիւն ամ
լինում, Եւ լինում է լինում այս խեղճին կամ բանակցութի լինում
է, բայց երբ զարու լինում լինում է զարու լինում ամենում Եւ
Լեզուի լինում այս խեղճին լինում է լինում որ կողմի արեւմտահայկա
լինում են այն արեւմտահայկա լինում է կողմի լինում է լինում, բայ
Լեզուի անթոսիանցի լինում Եւ օգիւր Լեզուի լինում է լինում հոս
բայ քարոզ լինում հոս Եւ արեւմտահայկա լինում Եւ
լինում լինում են ամենում: Եւ Լեզուի լինում Եւ Լեզուի լինում 20 հայկա լինում
լինում է: Լեզու լինում ամենում Լեզուի լինում Եւ Լեզուի լինում
Լինում է:

Տիտիւ

Печатать дозволяется
Тифлисъ. Ноября 18 го. 1850 года.
Ценсоръ Священникъ І. Орбели.

Հրատարակել Լեզուի Լեզուի Տ. Գործ. Գործարարիւն
Եւ Լեզուի լինում Լեզուի լինում Լեզուի լինում: